

Rajnai Anna:
Lépést tud-e tartani az adatvédelem a globalizációval? Az Európai Unió új
adatvédelmi rendeletervezete

Felhívjuk a figyelmet, hogy a kézirat lezárása idején a rendeletervezetet az Európai Unió Tanácsa tárgyalja, így a végleges szöveg az alább leírtakhoz képest módosulhat. Jelen állás szerint az elfogadás végső céldátuma 2015-ös, 2017-es hatálybalépéssel. A cikk a 2014. augusztusi állapotot tükrözi.

A 95/46/EK adatvédelmi irányelvet¹ a tervezettek szerint közvetlenül alkalmazandó rendelet váltja fel. A hatályos irányelv közel 20 éves, immár elavult a modernizáció, globalizáció előrehaladtával. Éles viták bontakoztak ki a szöveg megfogalmazása körül, a tárgyalások elhúzódnak. A kihirdetés a tervezettek szerint 2014-ben történt volna meg. Az új rendeletervezet kiterjesztené az európai adatvédelmi szabályozás hatályát, egyablakos rendszert vezetne be, a Bizottság szerint csökkentené az adminisztrációs terheket, de növelné az adatkezelők felelősségét. Növelné az érintettek jogait. Legfenyegetőbb tényezőként szigorú bírságolásra is feljogosítaná a nemzeti hatóságokat.

A személyes adatok védelme – miért olyan fontos?

Bár sokan úgy gondolják, ez a téma jogi eszközökkel szinte kezelhetetlen, mégis érdemes egy pillantást vetni a kérdésre. A 21. század elején a technológiai fejlődés, a gazdasági, hivatalos vagy akár személyes interakciók megsokszorozódása következtében az adatforgalom mind nagyobb méreteket ölt akár nemzeten belüli, akár nemzetközi kapcsolatokról legyen szó. A társadalomban való részvétel megköveteli az egyéntől, hogy információkat bocsásson rendelkezésre magáról, és másokról. A vállalatoknak, a gazdaság szereplőinek, csakúgy, mint az állami intézményeknek elemi fontosságú, hogy megfelelő mennyiségű információval rendelkezzenek az eredményes működés érdekében. Az adatokat rendelkezésre bocsátókat és az azt felhasználókat a kölcsönös uralom és kiszolgáltatottság jellemzi egymás irányában. Ellentmondás e tekintetben, hogy míg a személyes adatok „föltéte” a mindennapi közbeszéd tárgya, kevesen ismerik valójában az adatvédelmi jogból fakadó jogaikat és kötelezettségeiket. Az itt leírtakkal párhuzamosan azok a hangok is felerősödnek, amelyek az adatvédelmi szabályozás elérni kívánt céljaira való alkalmatlanságára, kikényszeríthetlenségére igyekeznek ráirányítani a figyelmet, sőt egyesek kifejezett diszfunkcionalitását hirdetik a gazdasági tevékenység területén.²

¹ Az Európai Parlament és a Tanács 95/46/EK irányelve (1995. október 24.) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról. Hivatalos Lap L 281, 23/11/1995 o. 0031 – 0050.

² Lucas Bergkamp: *EU Data Protection policy. The Privacy Fallacy: Adverse effects of Europe's Data Protection Policy in an Information-driven Economy.* 1. o. Elérhető: <http://www.hunton.com/files/Publication/cfd01362-a4c2-42b9-a617->

Mi az adatvédelem? – háttér

Az adatvédelem esetében a védelem tárgya – a személyes adat – olyan információ, amelynek pusztán nyilvánosságra kerülése önmagában nem feltétlenül sérti az egyén jogait vagy érdekeit. Az önmagukban sokszor semleges tények az információs technológiák megjelenése és fejlődése miatt képviselnek az egyén magánszférájára veszélyt, mert „feldolgozásuk, egyeztetésük, társításuk, a felhasználásukkal új adatok előállítása nyomán a magánszféra sérülhet.”³ Ez indokolja olyan szabályozás megalkotását, amely a személlyel összefüggésbe hozható bármely adatra, jellegétől függetlenül kiterjed, és szabályokat állapít meg azok gyűjtésére, továbbítására, terjesztésére, felhasználására, továbbá biztosítja az egyénnek a jogot, hogy ezen adatok sorsáról meghatározott korlátok között maga döntsön.

Az eddigi szabályozás

A személyes adatok védelméhez való jog az Unióban elismert alapjogi minőséget nyert. A hatályos európai szabályozás központi eleme a 95/46/EK irányelv, mely a személyes adatok védelmére vonatkozó általános szabályokat állapítja meg. Az irányelv célja, hogy egyensúlyt teremtsen az adatok és információk tagállamok közti szabad áramlásának követelménye és az alapvető jogként elismert személyes adatok védelméhez való jog között.

A reform – Miért jelentős az új rendelet bevezetése?

A Bizottság az adatvédelem átfogó reformját érintő programjának végleges szövegét 2012-ben terjesztette elő.⁴ Álláspontja szerint a közel húsz éves szabályozás már nem állja meg a helyét a globalizálódó, online környezetben. Új szabályok kellenek a közösségi hálózatok, a *cloud-computing* (felhő alapú számítástechnika) világában. A Bizottság célja a modernizáció, az egyéni jogok erősítése, az adminisztratív terhek csökkentése, illetve világos, koherens szabályrendszer megalkotása, valamint, hogy a szabályozás hatékonyabb védelemben részesítse az internet világában a magánélethez való jogot, és fellendítse Európa digitális gazdaságát. Mindez úgy érhető el, hogy a nagyobb bizalommal rendelkező online felhasználó több személyes adatot ad ki, jobban bízik az online szolgáltatásokban, így fejlődik az elektronikus szolgáltatások rendszere is. Az irányelv mint jogi eszköz jellege miatt a tagállami szabályalkotás és a végrehajtás következetlen volt, amely jelentős jogbizonytalanságokhoz vezetett, valamint számos adminisztratív teherrel járt. A Bizottság ezért úgy találta, hogy a személyes adatok védelme keretének meghatározására a rendelet a legmegfelelőbb eszköz, hiszen az

[c83082a289d7/Presentation/PublicationAttachment/891e6ada-3402-44d1-b1f7-b40c8f3af95a/Privacy_fallacy.pdf](http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_hu.pdf) (Letöltve: 2014.09.28.).

³ Jóri András: *Adatvédelmi kézikönyv*. Osiris Kiadó. Budapest. 2005. 17. o.

⁴ Az Európai Tanács és a Parlament rendelete a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról (általános adatvédelmi rendelet). Brüsszel, 2012. 01. 25. COM(2012) 11 final Elérhető: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_hu.pdf (Letöltve: 2014.09.28.).

minden államban egységesen alkalmazandó, a Bizottság álláspontja szerint többek között csökkentve az adminisztrációs terheket, valamint növelve a jobbiztonságot.

Az út a jelenlegi szövegig

A jelenlegi javaslattervezet két évig tartó alkufolyamat eredménye, mely nem volt mentes a különböző, gyökeresen eltérő álláspontok ütközésétől, amely a reformot hátráltatta. Az Európai Parlament 2014 márciusában fogadta el saját szövegtervezetét,⁵ amely módosítások sokaságát tartalmazza a biztossági szöveghez képest. A Parlament szövege sok esetben szűkíti, illetve egyszerűsíti, máshol tovább részletezi, pontosítja a biztossági javaslatot. További jellemzője, hogy következetesebben tesz különbséget adatkezelő és adatfeldolgozó között. A parlamenti szöveg további jellemzője, hogy szűkíti a Bizottság hatáskörét azzal, hogy ritkábban enged lehetőséget a Bizottság számára végrehajtási aktusok elfogadására. A jogalkotási folyamatot azonban lassítja, hogy a döntéshozók továbbra sem tudnak megegyezni egyes, később kifejtésre kerülő részletszabályok tekintetében. A rendelettervezet elfogadásának eredeti céldátuma 2014 lett volna.⁶

Milyen változásokat hoz az új rendelettervezet?

Először is fontos a legalapvetőbb fogalmak tisztázása. Adatkezelő az, aki meghatározza a személyes adatok feldolgozásának célját, feltételeit és módját. Adatkezelés az adatokon végzett bármely művelet. Ezzel szemben adatfeldolgozó az, aki személyes adatokat - elsősorban technikai módszerrel - dolgoz fel az adatkezelővel kötött szerződés alapján és utasításai szerint. És itt elérkeztünk a legérdekesebb ponthoz. Ki az, akinek az adatait kezelik, feldolgozzák? Ő az „érintett”: azonosított vagy közvetlen, vagy közvetett módon az adatkezelő vagy más természetes vagy jogi személy által ésszerű módon – különösen bizonyos, a hétköznapi életben való létezés folyamán nyomul hagyott adatok alapján – azonosítható természetes személy.

Egyetlen, közvetlenül alkalmazandó jogszabály

A jelenlegi irányelv csak közvetett hatállyal bír, a tagállamok jogköre annak implementációja. Az új rendelet azonban közvetlenül alkalmazandó lenne, és felváltaná a tagállami szabályokat.

⁵ Az Európai Parlament 2014. március 12-i jogalkotási állásfoglalása a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre (általános adatvédelmi rendelet) irányuló javaslatról. COM(2012)0011 – C7-0025/2012 – 2012/0011(COD). (Rendes jogalkotási eljárás: első olvasat) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P7-TA-2014-0212> (Letöltve: 2014.09.28.).

⁶ Domokos Márton – Petrányi Dóra: *2014 az Unió adatvédelmi reformjának új céldátuma*. <http://www.origo.hu/jog/lakossagi/20140209-cms-2014-az-unio-adatvedelmi-reformjanak-uj-celdatuma.html> (Letöltve: 2014.09.28.).

Kiterjesztett hatály

A továbbiakban a rendeletet kell alkalmazni az Unióban letelepedett adatkezelő, adatfeldolgozó adatkezelésére, -feldolgozására, akkor is, ha azt nem az Unió területén végzik. A tervezet újítása, hogy ezt követően szintén a majdani rendelet alkalmazandó a nem Unióban letelepedett adatkezelő által végzett, az Unióban lakóhellyel rendelkező érintettek személyes adatainak kezelésére vagy feldolgozására, ha az ilyen tevékenység termékek, szolgáltatások Unióban lakóhellyel rendelkező érintettek számára történő nyújtásához vagy az érintettek viselkedésének nyomon követéséhez kapcsolódik.

Egyablakos rendszer

A legtöbb vitát az egyablakos rendszer váltotta ki (one-stop-shop), amely azt jelenti, hogy az adatkezelő csak egy állam adatvédelmi hatóságának mint főhatóságnak a felügyelete alatt áll, szemben a korábbi szabályozással, amely szerint a hatóságok saját államuk területén rendelkeztek illetékességgel. Az így kijelölt felügyelő hatóság látja el a renlettervezet által ráruházott feladatokat, amelyek lehetnek például az adatkezelés, tilalmának elrendelése, vagy az adattovábbítás megtiltása harmadik, nem EGT államok felé. De mi a helyzet az érintett oldalán? Minden tagállami hatóságnak be kell fogadnia az összes érintett panaszát az ottani adatkezelés, -feldolgozás vonatkozásában, és ki kell vizsgálni az ügyet.

Csökkentett adminisztratív terhek – a Bizottság szerint

Jelenleg minden adatkezelést be kell jelenteni az illetékes hatósághoz - egyes kivételekkel, így a hatályos irányelv szerint például nem terheli bejelentési kötelezettség azt az adatkezelőt, aki olyan adatfeldolgozási műveleteket végez, amely valószínűleg nem befolyásolja hátrányosan az érintettek jogait és szabadságait. Ezt a terhet a Bizottság túlzottnak ítélte, és az eltörlését javasolja többek között az adminisztratív terhek csökkentése végett. Míg eddig minden, kivétel alá nem eső adatkezelést be kellett jelenteni, a továbbiakban a figyelmet a veszélyeztető adatkezelési és feldolgozási műveletekre kell összpontosítani. Az azonosítás garanciája az adatkezelő hatásvizsgálata, azaz előzetes felmérése annak, hogy egy-egy döntés, intézkedés, gyakorlat bevezetése milyen adatvédelmi kockázatokat rejt magában.

Nagyobb adatkezelői felelősség és elszámoltathatóság

Az adatkezelő biztosítja a megfelelő szervezési és technikai intézkedéseket, továbbá a renlettervezet által előírt kötelezettségeket, mint például a dokumentáció, a megfelelő adatbiztonsági követelmények betartását. A Parlament szövege a kötelezettségeket tovább pontosítja.

Adatvédelmi jogsértések bejelentési kötelezettsége

Mi történik, ha személyes adatainkat megsértik, de erről nekünk nincs tudomásunk? Az adatvédelmi rendelettervezet előírja, hogy adatvédelmi jogsértés esetén az adatkezelő késedelem nélkül értesíti a felügyelő hatóságot, valamint a feldolgozó azonnal értesíti az adatkezelőt. Ezt követően az adatkezelőnek az érintettet is értesíteni kell, amennyiben a jogsértés hátrányosan érinti a személyes adatok védelmét, vagy az érintett magánélethez való jogát.

Az érintettek jogainak megerősítése (hozzájárulás, a felejtéshez való jog, nagyobb kontroll a személyes adatok felett, adathordozhatóság)

- **Hozzájárulás:** Az adatkezelés egyik legbiztosabb jogalapja az érintett hozzájárulása. A rendelettervezet szerint ennek kifejezettnek kell lennie, mind papír alapú, mind online környezetben. A korábbi gyakorlat során előfordult a hallgatólagos hozzájárulás is, mivel az irányelv az „egyértelmű” szót alkalmazta a „kifejezett” fordulat helyett, Ebből következően az egyes tagállamok jelenleg különféleképpen értelmezik a hozzájárulás fogalmát, amely a kifejezett írásbeli nyilatkozattól a hallgatólagos hozzájárulásig terjedhet.⁷
- **Felejtéshez való jog:** Az érintetteknek erősödnek a jogaik az online kockázatok csökkentésére. Az irányelv szerint jelenleg az érintettnek az eset körülményeitől függően jogukban áll, hogy a rájuk vonatkozó, nem az irányelvnek megfelelően kezelt személyes adatok törlését kérjék. A törlési jog jelenleg tehát már létezik, és azt az Európai Unió Bírósága is alapvető szintre emelte. A rendelettervezet a törléshez való jogot tovább szélesíti. Egy példája a kiszélesített jogoknak, hogy a jogalap nélkül nyilvánosságra hozó adatkezelőnek nem pusztán magának kell törölnie az adatot, hanem tájékoztatnia kell az általa továbbított, ilyen adatokat nyilvánosságra hozó harmadik feleket az érintett törlési kérelméről, beleértve azok másolatait is, és az adatkezelőnek minden ésszerű lépést meg kell tennie az adatok törlése érdekében. A rendelettervezet kivételeket is felsorol, melyek esetén a kérelmet nem kötelező teljesíteni, vagy csupán a hozzáférhetetlenné tételt kell biztosítani.
- **Adathordozhatóság:** A személyes adatok strukturált és széles körben használt formátumban történő elektronikus feldolgozása esetén az érintettnek joga van arra, hogy kérje az adatkezelőtől a kezelés vagy feldolgozás alatt álló adatok széles körben használt elektronikus és strukturált formátumú másolatát, amely lehetővé teszi az érintett általi további használatot. Továbbá meghatározott esetekben az érintett jogosult arra, hogy ezeket a személyes adatokat egy másik rendszerbe továbbítsa.

Profilalkotás

⁷ *Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions. A comprehensive approach on personal data protection in the European Union.* Elérhető: http://ec.europa.eu/justice/news/consulting_public/0006/com_2010_609_en.pdf (Letöltve: 2014.09.28.). 8. o.

A profilozás a személyről már tudott, automatizáltan tárolt információk alapján új következtetések levonása. Miért fontos ez? A gazdasági életben elsősorban a célzott reklámok kiküldése terén van jelentősége. Alkalmazása veszélyeket rejt a munkahelyi teljesítményértékelés terén is. Az új rendelettervezet szerint mindenkinek joga van, hogy ne legyen ilyen profilozás tárgya, amennyiben ez az érintettre nézve jogi hatással bíró eredményre vezet, vagy őt jelentősen érinti, továbbá kizárólagosan automatizált módszereken alapul. A parlamenti szövegezés ennél szigorúbb szabályokat állapít meg. Így többek között az adatalanyoknak joga van a profilalkotás ellen tiltakozni, kivéve egyes eseteket, mint például szerződés megkötése, teljesítése, ahol az adatalany maga is szerződő fél. Mindazonáltal tilos az olyan profilalkotás, amely meghatározott, védett tulajdonságokat vesz alapul (így faji hovatartozást, politikai véleményt, szexuális orientációt). Az olyan profilozási eljárásoknak, amelyeknek jogi hatásuk van az érintettekre, nem korlátozódhatnak pusztán automatizált módszerekre, hanem ki kell egészülniük személyek által végzett értékeléssel is.

Adattovábbítás

A személyes adatok külföldre továbbítása az adatkezelés egy speciális esetét alkotja. Képzeljük el, hogy Magyarországon dolgozunk, de cégcsoportunk Kanadán keresztül továbbít adatokat az Egyesült Államokba, amely végül távol-keleti adatfeldolgozót bíz meg a feldolgozással! Biztonságban érezzük magunkat? Valószínűleg bele sem gondolunk. Pedig vállalati oldalról ez a megoldás költséghatékony és célravezető.

Az új rendelettervezet szerint az EU-n belül szabad az adattovábbítás. Harmadik, azaz nem EGT államok felé a Bizottság határozata szükséges a megfelelő védelmi szint biztosításáról. Ennek hiányában a cégcsoportok számára továbbra is rendelkezésre áll a védelmi szint biztosítása más eszközök, például Kötelező Erejű Vállalati Szabályok (Binding Corporate Rules – „BCR”) elfogadása által. A BCR-eket a multinacionális cégek alakítják ki és alkalmazzák a vállalat különböző országokban elhelyezkedő egységei közötti adatáramlás szabályozására, illetve a megfelelő védelmi szint biztosítására. Ezen túl több más eszköz áll rendelkezésre az említett cél elérésére. A fenti lehetőségek mellett például az „Európai Adatvédelmi Pecséttel” rendelkező cégek számára szabadon lehetne adatot továbbítani.⁸

Az Európai Unió harmadik államokkal szembeni adattovábbítási szabályait számos kritika érte. Legfőbb ellenvetés, hogy a koncepció abból a feltevésből indul ki, hogy a nemzetközi adatforgalom mindig pontos és előre meghatározható útvonalat követ. Ez két okból is megcáfolható. Egyrészt a csomagkapcsolt adattovábbítási mód lényege éppen abban rejlik, hogy az adatsomag egyes elemei mindig a leghatékonyabb úton keresztül jutnak el a célállomáshoz, így az adat előre nem megjósolható utat tesz meg. Másfelől - és a hétköznapi életben inkább ez érzékelhető egy átlagos felhasználó számára - legjellemzőbben az internet esetében egy üzenet küldőjének, vagy egy weboldal

⁸ Domokos – Petrányi: i.m.

üzemeltetőjének nincsen valós kontrollja afelett, hogy annak tartalmát a világ mely pontján töltik le.⁹

Súlyos szankciók

A legújabb, tanácsi szövegezés szerint a tagállami bírság akár 1 millió euró, vagy a világszintű éves árbevétel 5%-a is lehet. Ez persze a jogsértés legsúlyosabb esetében alkalmazandó. Természetesen nem kell megrettennünk, a kezdeti lépések az írásbeli figyelmeztetés, a rendszeres adatvédelmi felülvizsgálat bevezetése. Továbbá a bírságolás során a nemzeti hatóságoknak figyelembe kell venniük a rendelettervezetben meghatározott elveket, úgy, mint a jogsértés természete, súlya. Fontos a más felügyeleti hatóságokkal való együttműködés.

Privacy ikonok - ábrákkal az adatvédelem érdekében?

A rendelettervezet által bevezetendő újdonságok közé tartozik, hogy az adatvédelmi tájékoztatók mellé adatvédelmi ikonokat kell mellékelni, így segítve a sokszor bonyolult szabályok alapelemeinek gyors megértését.

A rendelettervezetet ért kritikák

A rendelettervezetet már most számos kritika érte a magánszektor oldaláról. Sok piaci szereplő úgy tartja, hogy a bizottsági és a parlamenti álláspontok a gyakorlatban megvalósíthatatlanok. Továbbá azt is megfogalmazták, hogy a parlamenti szöveg lényegében nem változtatott a bizottsági állásponton. A Parlament által elfogadott javaslat nélküli a kiegyensúlyozott és időtálló szabályozást a személyes adatok védelme és az európai gazdaság innovációra és növekedésre való képessége között – hangzik egy, a gazdasági szervezeteket tömörítő szervezet véleménye. Elhangzott az is, hogy a tervezet - kimondott céljával ellentétben - valójában nem csökkenti az adminisztrációs terheket.

⁹ Ian Walden: *Telecommunications Law and Regulation*. Oxford University Press, Oxford, 2009. 625. o.